

Cimboraszer a hagyományos korondi juhászatban

1. Községünkben az egykori Udvarhely megyéhez tartozó Korondon, a termelősövetkezetek megalakulása óta (1962), mind kevesebb és kevesebb az egyénileg juhot tartó gazda. Így a *cimboraszer* szavunk is ritkábban kerül a mindennapi szóhasználatba. Vannak már olyan fiatalok is, akik egyáltalán nem értik ezen szónak a jelentését. Éppen ezért tartom érdemesnek leírni, a cimboraszernek mi volt a szerepe, jelentősége.

A juhot tartó gazdák úgynevezett cimboraszerbe (társulatba) tömörültek. A cimboraszer-ek száma Korondon az 1930-as években 10–15 között váltakozott. Egy-egy cimboraszerbe 40–60 gazda tömörült. A cimboraszer vezetőjét maguk közül választották, *cimborabíró*nak nevezték, néha *majorbíró*nak is, főképp ha majorpárti volt.

Minden karácsony harmad- vagy negyednapján estére összehívták a cimboraszeret és ekkor fogadták meg a *majort* (juhásztert) a következő esztendő legeltetési idenyére. Az összejöveteleket, amiket *majorgyűlés*nek neveztek – a cimborabíró házában vagy pedig egy olyan háznál tartották ahol nagyobb szoba volt és a házirendre nem voltak nagyon igényesek.

Volt eset rá, hogy többen jelentkeztek majornak. Ilyenkor mindegyik jelentkező megtette a maga ígéretét és vállalását, a jelentkezőket a gyűlésből kiküldték és szavazás alá bocsátották, hogy melyiket fogadják meg. Aki a legtöbb szavazatot kapta az lett a major. Azon elv volt érvényes a cimboraszerben, hogy a többség szavazatát el kellett fogadni. Ilyenkor azt is nézték, hogy melyik majornak milyen az anyagi helyzete, melyik ígér több *kőccséget* (sajtot, ordát). Volt eset rá, hogy kilenc kiló sajtot és másfél kiló ordát ígért a major egy *fejő* (fejős-) juh után. Az általános a nyolc kiló sajt és az egy kiló orda volt, abban az esetben, ha a fejőjuh Szent János-napkor, június 24-én egy fejésen kiadta az egy deciliter tejet. Valamikor régen üres tyúktojáshéjjal mérték a kifejt tejmennyiséget.

Miután a majorfogadóban létrejött az egyezés, megírták a szerződést, ezt mind a két fél részéről aláírták. Ekkor a majornak kötelessége volt elővenni két kenyeret, hozzá való túrót, amely az előző nyáron készült, két liter pálinkát, vagy ennek a hiányában tíz liter bort, az áldomás fenntartására. Ezt követte a gazdák részéről vásárolt pálinka vagy bor. Ezen alkalommal a majornak a felesége jelen kellett legyen, hogy a tagságnak ő szolgálja fel a kenyeret és a túrót, ez egyben bizonyosság is volt arra, hogy a cimboraszer tagjai milyen *kőccséget* fognak kapni a juhaik után a jövő nyáron.

A majorfogadó sokszor eltartott reggelig, a gazdáknak egy része nem sietett el, amíg az italból tartott. Kitartottak a cimborabíró és a major mellett.

2. Tavasszal, ahogy a hó elment a major minden nap reggelén köteles volt a juhokat kihajtani a legelőre, egészen Szent György-napig – április 24-ig –, a legelőre való kiszállás napjáig. Este, amikor hajtották haza, mindenik gazda kapuja előtt megállították a *serget* (a nyáját). A gazda beválogatta az ő juhait és bárányait. Ezen kijárási azért is hasznos volt, hogy így kímélték a száraztakarmányt. Csak este és reggel kellett a juhoknak egy kevés takarmányt adni, de a tehetősebbek abrakot is adtak a bárányoknak és az anyajuhoknak. Az állatok így szoktak az időjárásához, a major és a pakulár *megismerték mindegyik gazdájának a juhait, azok egyéni jegyeit*, ami a juhok fülén volt. A juhfüljegyek: lyuk, agas kivágás, kerékfalforma kivágás, egyenes bevágás stb. a jobb vagy a bal fülön, esetleg mind a kettőn.

Ilyenkor a majornak és a pakulárnak a gazdák szerre kellett *tarisnyáljanak*. A tarisznnyába kenyér, szalonna, kolbász s hagyma került a legtöbbször. A tarisznnyát este mindig beadták ahhoz a házhoz, ahonnan szeresek voltak.

Ha a majornak nem voltak a családban olyan nagy fiúgyermekei, akikkel ezen vállalkozását el tudja végezni, pakulárt fogadott. Kint a legelőn, a nyájörzészénél szükséges volt a majoron és majornén kívül egy *fejőpakulár*, ez a fejőshuhokat őrizte és kellett tudjon fejni; egy *meddűpakulár*, ez a *meddű* (nem fejős) juhokat, berbéceket és bárányokat őrizte; egy *eszterengahajtó*, ez egy kisebb gyermek szokott lenni, a fejés idején (reggel, délben és este) ő hajtotta a fejőshuhokat a *fejőlikra*.

A *fejőpakulárt tavasztól-hóleestig* – ahogy a mezőre a juhokat ki lehetett csapni, egészen amíg az első hó leesett – fogadták. Az 1930-as években egy fejőpakulár fizetése 3000 lei – akkor egy közepes fejőstehén ára volt –, egy rend ruha és szaggató lábbeli volt szokásba. A

rend ruha a következőkből állott: két ing, két galya (lábravaló), egy pár bakkancs, egy harisnya, egy posztóujjas (kabát), egy lájbi, egy bárnybőr-sapka vagy posztókalap, ahogy egyeztek, és szaggató lábbeli, amennyit el tudott szaggatni. A szaggató lábbeli mindig *bocskor* volt. A meddúpakulárnak kevesebb bért adtak mint a fejőpakulárnak. Az eszterengahajtónak legtöbbször az étele és valami kevés ruházat volt a bére.

Mindenik majornak volt *majorbotja* és ma is van, ez szinte olyan hivatalos kezebelinek számított, ha kellett ütött vele, de ünnepélyesebbé is tette a viselése. Rendszerint a hóna alá csípte, úgy járt vele. Arra használta, hogy azon pihent legtöbbet, mikor *eregelt* a nyáj után. Rátámaszkodott a két tenyerével. A bot olyan magas volt (akinek még van most is olyan), hogy rá tudott feküdni a *mejjével* (mellével). A gyermek amikor kezdett nőni, ő is próbálgathatott botot faragni. Gazdálkodó embernek nem illett volna majorbottal járni. Szégyellete volna, nem hozzá való. A fejőpakulárnak is kicifrázott botja szokott lenni. A majorbotnak a vastagabb fele van felül, amelynek tyúktojás nagyságú gombja van. A botnak a felső része szépen ki van cifrázva. A majorbotot – néha majorpalcának is mondják – tövis- vagy somfából készítették, savóval, tejjel, vajjal szokták kengetni, hogy szép piros színű és fényes legyen. A majorbot adta meg a viselőjének a rangot.

Volt eset rá, hogy egy majort nem fogadtak meg a juhok mellé és így kénytelen volt elszegődni tehénpásztoroknak. Amikor az egyik volt major kollégájával találkozott, a kolléga csúfondárosan csak annyit mondott: *mi van komám, te a pácának a vastagabbik felit aló fordítottad?* A tehénpásztoroknál ugyanis az a szokás, hogy olyan bottal (palcával) járnak, amely nincsen kicifrázva és a vastagabb fele, a botja alul van.

3. *Majorkiszállítás* előtt még egyszer összehívták a cimboraszert. Ekkor vették számba pontosan a juhmennyiséget, megválasztották az ellenőrző bizottságot, elosztották a nyári ganéztatásra a ganét, meghatározták a kiszállítás idejét, *esztena* (majorház) készítését, ha már volt a kijavítását vagy – ha a szükség úgy hozta – valakitől a bérbevételét. Számba vették a legeltetési jogot, mely a Közbirtokosságnál lévő úgynevezett *lémitáció* szerint volt nyilván tartva. A *lészákat* a *kosárnak* (karám: a juhok nyári hálólhelye; *lésza*: négy szál deszka egymás mellé szegelve, több ilyen lészából állítják össze a kosarat) a ganéztató gazdák kellett összeadják és minden 50 darab fejősjuh után egy *berbécs*et (kost) kellett állítani. A gané október 20-ig volt a gazdáké. Ekkor eresztették össze a fejősjuhokat a meddűkkel és a berbécssekkel. Ezen a nap után nem volt szabad fejni a juhokat. De volt eset rá, hogy a majorok a jobb tejelő juhokat titokban még tovább fejték. Október 20. után a majoré volt a ganéztatási jog, annak adta el a ganét, aki megvette. Voltak olyan gazdák akik a falu közelében levő kaszálóterületüket ősszel a juhokkal ganéztatták. A gané árán felül a ganéztató gazda kellett állja a tűzfát éjjelre a kalibához, ami a juhok kosara mellett volt és ebben aludtak a major és a pakulárok, ugyancsak a ganéztató gazda kellett állja a kutyák élelmét is.

A kosár mellett levő *kalibát* a major kellett előállítsa, úgyszintén a disznói, malacai részére kisebb kosarat s a szárnyasállatai részére a ketreceket is. A jó major mindig be szokott tavaszra állítani egy-két anyadisznót és sok malacot, hogy a savó ne vesszen kárba a majorháznál, no meg aztán a paréjon is jól élnek a disznók, malacok a majorház körül. Augusztus-szeptemberre a malacokból már jó *süldő* disznók lesznek, ilyenkor szokták Korondon a szombati napon tartandó heti piacon értékesíteni.

A ganéztató gazda mindennap, vagy minden második nap elfordította a kosarat. Volt eset reá, hogy a major elvállalta a kosárfordítást fizetésért, de ez ritkán fordult elő. Szívesen megfizették volna a ganéztató gazdák a kosárfordítást, mert legtöbbször a községtől távol fekvő szántóföldeket ganéztatták. A kosár fordításra szinte reá ment a kosárfordítónak az egész napja. A kosárfordítás alkalmával a kosárfordítót a major vagy a majorné – amelyik a majorháznál jelen volt – mindig megtisztelte egy *csipor zsendicével*. Egyébként ez szokásban volt, hogy a majorháznál megforduló gazdákat és más idegen személyeket is megkínálták egy csupor zsendicével vagy esetleg friss ordával, sajttal. Ilyenkor szóba került az időjárás, a juhok tejelése stb.

Ha a major a községtől messze levő legelőn volt, azon panaszkodott: az a baj, hogy a harangszót nem hallja; ha meg a községhez közel volt, akkor az volt a baj, hogy közel van a falu, hallja a harangszót. Ha sokat esett az eső az volt a baj, ha nem esett akkor az volt a baj. Volt aki megjegyezte: hála a jó istennek jól jár az idő, jó élés van a juhoknak. Ilyenkor a legtöbb major azt mondta: az a baj, a *johok* nagyot szarnak, az élés nem tejes.

Ritka volt az a major amelyik meg lett volna elégedve az időjárással s a juhok tejelésével.

4. *Április 24-én a cimborabíró udvarára vagy esetleg egy másik alkalmasabb udvarra összeszedték* (gyűjtötték) a juhokat, s a major számba vette őket. A legtöbb gazda, amikor a

juhait hazulról a kapun kiengedte, a kapu küszöbénél egy láncot keresztül tett és ezen léptette át, hogy a farkas és más vad az állatokban kárt ne tehessen a nyár folyamán.

A későn született, gyenge bárányokat az anyjuk mellett hagyták pünkösdig, ezeket pünköszi báránynak nevezték. Ha pünkösöd előbb volt május 20-nál, akkor el kellett hozni a bárányt pünkösöd szombatján, ha pedig május 20-án túl esett, akkor május 20-án kellett elhozni. Az ilyen juh után, amellyel a pünköszi bárány járt, ordát nem adott a major.

Az első fejés a kiszállás napján délben történt meg, ezen napi fejesből készült sajtot *bögősajtnak* nevezték. Az első fejeskor egy nagyobb értékű fémpenzt tettek a fejóvederbe, hogy a juhok sok tejet adjanak a nyár folyamán. (Ambrus Balázs, a tsz majora még 1977. április 24-én is ezt csinálta). Ezen napi fejesből készült sajt, orda a majoré volt. Ezenkívül a május 1-ig készült sajtot eladták és a cimboraszer kiadásait ebből fedezték. Ebből vásárolták meg a juhok nyári sósükségletét is. Ez mindig kósó szokott lenni, egy darab mindig a juhok kosarában kellett álljon, a juhok tetszésük szerint nyalhatták. Ezen kósókba a juhok szép kerek lyukakat nyaltak be.

Néha a gazdák közül valamelyik panaszkodott a majornak, hogy nem jó köccséget adott. Ilyenkor a major megkérdezte, hogy tartották a sajtot mielőtt túrónak elgyúrták volna? Vízbe tették-e, hogy a savót vonja ki? Ha a gazda azt felelte, hogy nem, akkor a major azt mondta: az a baj! Ha meg azt felelte, hogy igen, a major akkor is azt felelte: az a baj!

A gazda vagy a családjának valamelyik tagja kellett a köccség után menjen, ha meg úgy volt alkalom rá, a major vagy a majorné hazavitte. A köccséget úgy adták ki a majorháztól, hogy arányosan és a fejősjuhai után mindenik gazdának legyen folyamatosan túrója a házában. Minden fejős juh után járó köccség kiadásakor a gazda kellett a majornak adjon egy kenyert, ezt *túrókenyernek* nevezték. Ez a kenyér legkevesebb 2 kg-os kellett legyen. A túrókenyert meg lehetett váltani két kupa puliszkaliszttel (kukoricaliszttel).

Egyébként a gazda mindenik fejősjuh után kellett fizessen 1 kupa gabonát (1 kupa kb. 1,5 liter) – búzát vagy kukoricát –, 2 kupát a meddük után, őrzés címen.

Ha a juh elveszett, a major meg kellett fizesse, ha farkas vitte el a juhok a fülevel és az összetépett bőrnek egy részével el tudott számolni, akkor a gazda kára maradt, ha majorfogadaskor nem volt kikötve, hogy a fele kár a majoré.

Orbán napja után (május 25) nyírták a juhokat, legtöbbször az azt követő vasárnap. Ilyenkor valószínű kirándulás volt. Az asszonyok vittek ki a majorházhoz lisztet, zsírt, zöld kaprot, zöldhagymát, salátát, hogy amíg a juhokat nyírják, a majorné süssön ordás-palacsintát, ami meg is történt. Mindenki vitt pálinkát. A nyírás a déli fejés ideje alatt történt. (A juhokat háromszor fejték: reggel, délben és este.) Ilyenkor a szokásosnál előbb berekesztették a juhokat. Ahogy a nyírással végeztek mindenki előszedte a hazulról hozott elemőzsiát, a pálinkát, a majorné is elkészült a palacsintasütéssel, kínálta is mindenfelé, volt is keletje. A majort, a majornét s a pakulárokat a gazdák kínálták a pálinkával, s a magukkal hozott falatokkal. Az egésznek szegény juhok látták kárát: későn eresztették ki a kosárból a délutáni legelésre.

Szent János-nap (június 24) előtt a major bejelentette a gazdának is, a cimborabíróknak is, a rosszul tejelő juhokat. Ilyenkor az ellenőrző bizottság kiment a majorházhoz úgy, hogy a major előre ezt nem tudhatta, és megtette az ellenőrzést. Ha úgy tejtelt a juh, hogy egyszeri fejésen nem adta ki az egy deciliter tejet, akkor a major az ígért köccségnek csak a felét kellett megadja. Az ilyen juhot *fertályosnak* nevezték.

A régi időkben a majorházaknál a következő súly megnevezéseket használták: kompona = 18 kg, fél kompona = 9 kg, fertáj = 4,5 kg, félfertáj = 2,25 kg.

A jó major egyikezett a gazdák szeretetét és bizalmát megnyerni. Voltak olyan majorok, akik több éven keresztül egy cimboraszerben majoroskodtak. Azonban olyanok is akadtak, akik minden évben más-más cimboraszerben voltak. Olyan is volt, hiába volt korondi, hogy nem fogadták meg egyetlen cimboraszerben sem, el kellett menjen más faluba majornak, oda ahol nem ismerték úgy, mint a saját falujában. Az ilyen major azt mondta: száz faluban megélek, mert száz esztendeig nem élek.

A számadás az első hó leesésekor történt meg, ha addig nem esett le a hó, akkor Miklós napján (december 6-án). A major nem nagyon várta az első hó leesését, főképp ha jó ára volt az őszi ganéztatásnak. A pakulárok, azok várták, hogy minél előbb megszabaduljanak a felelősségtől, mert a fejőpakulárok a majorral szemben felelősök voltak a rájuk bízott állatokról. No meg aztán a pakulár is kíváncsi volt a fonóba, szombat este a leányokhoz *guzsajusba* (vizitába), vasárnap este a táncmulatságba.

Sokszor előfordult, hogy az őszi legeltetés idején két major serge összement s csak a számadás napján vették észre, hogy valamelyik gazdának a juha hiányzik. Az ilyen után napokig nyomoztak, keresték, míg valahonnan kikerült, és a major számba tudta adni a gazdának.

A számadás napja a majoroknak mindig ünnep volt. Ha meg tudott fizetni és számot adni, egy kicsi büszkeség töltötte el. Az ilyen is, meg az olyan is, akinek a nyár nem jól sikerült, ilyenkor egy kicsit jobban felöntött a garatra. De még büszkébb volt az a major, melyik hallotta, itt is, ott is beszélék, hogy a cimborabíró s a cimboraszer tagjai mennyire meg voltak elégedve vele. Tavasszal arra is büszke volt, ha a májmételyes juhokból az ő sergéből kevesebb hullott el mint a többi cimboraszerek majorai által őrizettekből.

Az 1925–1935-ös években olyan nagy volt a téli időkben az elhullás, hogy néha a juhállománynak több mint a fele elpusztult. A cigányok a húsukért nyúzták meg a juhokat, a húst elfogyasztották, senki nem ellenőrizte. Egyik télen Gábor Gábor sátoros cigány több malacot vásárolt, és az ilyen elhullott juhok főtt húsával etette.

Ezen leírással egy kicsit vissza szerettem volna vinni az olvasót a községünk régi közösségi életébe a cimboraszerbe, amely földműves-állattartó apáink, nagyapáink megszokott közösségi társulata volt. Ma a községünkben két cimboraszer van. A cimboraszerek megszűnésével a mindennapi szóhasználatból kikopik a cimboraszer szavunk is.

István Lajos

Irodalom: *Tófalvi Sándor:* A korondi majorbot. A Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője. Bp. 1959/61. 1–4. sz. 59–63. old. – Munkámhoz felhasználtam: Imre Gergely 75 éves, id. Ravasz János 79 éves volt gazdálkodók, Oláh Péter 65 éves, id. Józsa Lajos 65 éves volt pakulárok adatközléseit valamint személyes visszaemlékezéseimet.

HÍREK

István király hámosi szobra. Hámos községben a Központi Kohászati Múzeum szomszédságában (a lilla-füredi Palota Szálló közelében) a Palota utcában van a képen látható Szent István-szobor, amelyet a király halálának 900. évfordulójára állítottak 1938-ban a katolikus egyház kezdeményezésére. A szobor talapzatának jobb oldalán az alábbi szöveg olvasható: „Ságodi Ferenc gyűjtéséből és szorgalmából Grusz István tervei szerint készítette Borsodi (Bindász) Dezső szobrász, Miskolc, Vay út 32. szám 1938. évben”. Ságodi István egykor a Palota Szálló igazgatója volt. Ez az egyetlen István király szobor, amely a megyében található. *(Kerekgyártó M.)*